

Stockholm, 7 maj 2025.

Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Diarienummer: Ju2025/0026

Inledning

UNICEF Sverige utgår i detta remissvar från lag (2018:1197) om FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och kommer särskilt belysa de rekommendationer som Sverige fått från FN:s barnrättskommitté i mars 2023. Som barn räknas varje människa under 18 år enligt artikel 1 i barnkonventionen.

Slutbetänkandet om straffbarhetsåldern är en av flera politiska reformer som nyligen har presenterats inom det kriminalpolitiska området. FN:s barnrättskommitté har i sina senaste rekommendationer till Sverige uttryckt djup oro över den repressiva utveckling Sverige går mot gällande barn som begår brott, särskilt kring en sänkt straffmyndighetsålder. UNICEF Sverige delar denna oro och ser mycket kritiskt på de förslag som utredningen presenterar. En sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära ett avsteg från Sveriges förpliktelser enligt barnkonventionen och en grundläggande förändring i hur rättssystemet betraktar barn som begår brott. Enligt artikel 40 i barnkonventionen ska barn som misstänks för brott behandlas på ett sätt som främjar deras värdighet och självrespekt. Åtgärder bör därmed anpassas efter barnets individuella behov och forskning visar att brott bland barn minskar när sådana principer tillämpas.¹ Den föreslagna modellen utmanar grunden i barnkonventionen; att barn utgör en grupp med unika förutsättningar, behov och sårbarheter, och därför inte bör behandlas på samma sätt som vuxna. UNICEF Sverige uppmanar till åtgärder som fokuserar på barnets rehabilitering och återanpassning i samhället, vilket långsiktigt gynnar både barnet och samhället.

UNICEF Sverige anser att utredningens barnkonsekvensanalys är bristfällig då den inte i tillräcklig utsträckning belyser de långsiktiga risker som förslagen kan få för barns rättigheter. Vi ser en brist på insatser för att göra barn delaktiga i lagstiftningsprocessen samtidigt som utredningen underskattar den komplexitet som präglar barns livssituationer och de strukturella faktorer som kan leda till att barn involveras i kriminalitet.

Med hänsyn till utredningens omfattning har vi valt att kommentera de åtgärder som vi ser är särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

¹ FN:s barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/C/GC/24, punkt 3.

Kapitel 8 och 9 – En särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder

Utredningens förslag: Utredningen föreslår i avsnitt 8.13.2 samt avsnitt 9.6 en modell där straffbarhetsåldern sänks från 15 till 14 år för de brott som har minimistraff på fängelse i fyra år i straffskalan.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget om sänkt straffbarhetsålder i avsnitt 8.13.2 som konkretiseras i avsnitt 9.6.

Straffbarhetsåldern i Sverige har varit 15 år sedan 1864. Den sänkning som utredningen nu föreslår skulle gå emot barnkonventionen, innebära en principiell förflyttning i synen på barn och medföra flera negativa konsekvenser för barns välmående, utveckling och rättigheter.

FN:s barnrättskommitté har, i enlighet med artikel 41 i barnkonventionen, uppmuntrat de stater som har en straffbarhetsålder som är högre än 14 år att under *inga omständigheter* sänka den.² Barnrättskommittén har därefter upprepat denna uppmaning i sina senaste rekommendationer till Sverige.³ Barnkonventionen är sedan 2020 svensk lag och vid inkorporeringen av barnkonventionen påpekades särskilt att barnrättskommitténs rekommendationer utgör ett viktigt stöd vid tillämpningen av konventionsåtaganden i Sverige.⁴ UNICEF Sverige anser att det är anmärkningsvärt att utredningen föreslår en lösning som står i direkt konflikt med de rekommendationer Sverige mottagit.

UNICEF Sverige är särskilt oroade över den bristande förutsebarhet som den alternativa modellen innebär. Att sänka straffbarhetsåldern enbart för vissa allvarigare brott innebär en svåröverskådlig ordning för barn i fråga om vilka gärningar som är straffbara. Utöver de tillämpningssvårigheter som förslaget innebär råder stor risk att modellen leder till inkonsekventa resultat ur legalitetssynpunkt. I en rättsstat är det grundläggande att lagar är förutsebara och att straffrättsliga sanktioner tillämpas på ett rättssäkert sätt. Här ska det särskilt belysas att barnrättskommittén tydligt avrått från en differentierad straffbarhetsålder baserad på brottets allvar. Kommittén har uttryckt att sådana modeller vanligtvis införs som svar på påtryckningar från allmänheten och inte baseras på en rationell kunskap om barns utveckling.⁵

En sänkt straffbarhetsålder skulle innebära ett paradigmskifte i hur Sverige som samhälle ser på barn som begår brott. Utredningens förslag går emot den grundläggande synen på barn som rättighetsbärare enligt barnkonventionen, där vad som är barnets bästa i första hand ska beaktas. UNICEF Sverige bedömer att en sänkning av straffbarhetsåldern inte kan anses förenlig med barnets bästa. De skäl som anförs i utredningen väger vid en proportionalitetsbedömning inte tillräckligt tungt, vilket vi utvecklar närmare nedan.

² CRC/C/GC/24, punkt 22.

³ FN:s Barnrättskommitté, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6–7, punkt 45(a).

⁴ Prop. 2017/18:186, s. 84.

⁵ CRC/C/GC/24, punkt 25.

Den föreslagna sänkningen går emot forskning om barns kognitiva och emotionella utveckling, som understryker barns begränsade förmåga att se konsekvenser av och ta ansvar för sina handlingar.⁶ Det finns heller inte något vetenskapligt stöd för att bestraffning av yngre barn leder till minskad brottslighet. Utredningen har inte velat lägga alltför stor vikt vid en jämförelse med Danmark på grund av dess begränsning i tid. UNICEF Sverige menar däremot att det är av betydelse att det inte finns några bevis för att den sänkning som gjordes i Danmark minskade brottsligheten bland 14-åringar. Istället ökade risken för återfall i brottslighet. Dessa 14-åringar var också mindre benägna att fullfölja skolan under årskurs 9 och fick lägre betyg vid slutprovet i danska jämfört med 14-åringar som hade begått brott före reformen.⁷

Dessutom riskerar en tidig exponering för det straffrättsliga systemet att leda till stigmatisering, förstärkt utanförskap och en befast kriminell identitet.⁸ En sänkning av straffbarhetsåldern riskerar både att hämma barns utveckling och öka risken för återfall i brott, något som är negativt för det enskilda barnet men även samhällsutvecklingen i stort.

Ett argument som presenteras i utredningen är att övriga åtgärder som genomförs inom det kriminalpolitiska området inte är tillräckliga. Givet de många lagändringar som ägt rum och som därtill planerar att genomföras är det mycket svårt att i nuläget förutse konsekvenserna av denna nya ordning. Dessutom riktas den ökade repressionen i särskilt hög grad mot barn och unga. UNICEF Sverige anser att det är förhastat och ogrundat att påstå att övriga, mycket omfattande åtgärder, med påtagliga konsekvenser för barn, inte är tillräckliga. Det bör heller inte utgöra ett skäl för en sänkt straffbarhetsålder. Istället måste det finnas utrymme för att noggrant utvärdera effekterna av de redan genomförda åtgärderna innan nya repressiva åtgärder införs. Det finns även en betydande risk att en sänkt straffbarhetsålder skapar incitament för kriminella att använda sig av ännu yngre barn som utförare av allvarliga brott. UNICEF Sverige bedömer sammanfattningsvis att en sänkning av straffbarhetsåldern är kontraproduktiv och att förslaget inte kommer att uppnå sitt avsedda syfte.

Kapitel 12 – Straffmaximum för unga lagöverträdare

Utredningens förslag: Utredningen föreslår i avsnitt 12.4 att straffmaximum för unga lagöverträdare ska ändras till att endast omfatta ett förbud mot livstids fängelse.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i avsnitt 12.4 om förändrat straffmaximum för unga lagöverträdare. Förslaget innebär att barn kan dömas till fängelse i upp till arton år. Redan idag med gällande straffmaximum kan barn dömas till jämförelsevis mycket stränga straff (tio års fängelse, eller om det är fråga om brott med livstids fängelse i straffskalan eller om flerfaldig brottslighet, fjorton års fängelse). UNICEF Sverige anser att utredningen inte presenterat några övertygande skäl för ett förändrat straffmaximum och noterar att direktiven till utredningen inte efterfrågar en översyn över bestämmelsen om straffmaximum.

⁶ Jfr SOU 2025:11 s. 190–192.

⁷ A. P. Damm, B. Ø. Larsen, H. S. Nielsen and M. Simonsen. *Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education* (2017), Department of Economics and Business Economics, Aarhus university.

⁸ Se Axel Holmgren, särskilt yttrande SOU 2024:39 s. 368.

Av särskild betydelse är artikel 37(b) i barnkonventionen som föreskriver att frihetsberövande av barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Barnrättskommittén har rekommenderat att konventionsstaterna inför ett maxstraff för barn som anklagas för brott i linje med principen om kortast lämpliga tid.⁹ Att ändra från de befintliga gränserna till att endast förbjuda livstids fängelse är inte förenligt med barnkonventionen eller barnrättskommitténs rekommendationer. Syftet med bestämmelsen att skydda barn från alltför ingripande och oproportionerliga straff är fortsatt högst relevant.

Kapitel 13 – Andra författningsändringar

Avsnitt 13.2.2 – Tvångsmedel under förundersökning

Utredningens förslag: Utredningen föreslår i avsnitt 13.2.2 att samma regler om tvångsmedel vid förundersökning mot den som misstänks ha begått brott som tillämpas i förhållande till misstänkta i åldrarna 15–17 år också ska gälla för misstänkta som fyllt 14 år.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i avsnitt 13.2.2. om användning av tvångsmedel för misstänkta som fyllt 14 år. Vi har tidigare, i samband med vårt remissvar av *SOU 2024:93 om effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare*, framfört våra synpunkter kring användningen av tvångsmedel mot barn under 15 år.¹⁰ Enligt artikel 16 i barnkonventionen har barn rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv samt mot godtyckliga ingripanden i sitt hem. Att utsätta barn för tvångsmedel innebär en direkt kränkning av dessa rättigheter.

Avsnitt 13.3.1 – Registrering i belastningsregistret

Utredningens förslag: Utredningen föreslår i avsnitt 13.3.1 att det ska registreras i belastningsregistret att någon befunnits ha begått ett brott enligt en dom i mål om bevistalan. Uppgifterna ska gallras ur registret fem år efter domen.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i avsnitt 13.3.1 om registrering av uppgifter i belastningsregistret efter en dom i mål om bevistalan. Registrering av sådan data kan få särskilt negativa konsekvenser för de barn som berörs och hämma deras återintegrering i samhället. FN:s barnrättskommitté har rekommenderat att stater avstår från att föra in uppgifter om barn i brottsregister eftersom det försvårar barnens möjligheter till återanpassning.¹¹ Betänkandet saknar en djupare analys av konsekvenserna av att registrera uppgifter i belastningsregistret för barn som döms genom bevistalan.

⁹ CRC/C/GC/24, punkt 77.

¹⁰ Se UNICEF Sveriges remissvar, *Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare*, tillgänglig på https://assets.ctfassets.net/gl8rzq2xcs2o/WK9EHcpKp8Be47DkyUFVb/d73f349cf554cdbffc0035f230caee8d/UNICEF_Sveriges_remissvar_Effektivare_verktyg_f%C3%B6r_att_bek%C3%A4mpa_brott_av_unga_lag%C3%B6vertr%C3%A4dare_.pdf.

¹¹ CRC/C/GC/24, punkt 69.

Vidare rekommenderar FN:s barnrättskommitté att barns uppgifter automatiskt ska raderas från brottsregistret när barnet uppnår 18 års ålder.¹² Utredningens förslag om gallring fem år efter att bevistalan vunnit laga kraft riskerar att komma i konflikt med denna rekommendation. En sådan tidsram för gallring innebär att uppgifter om barn skulle kunna finnas kvar längre än vad barnrättskommittén anser vara lämpligt. Detta kan i sin tur försvåra barnets möjligheter att lämna en tidigare situation bakom sig, öka risken för stigmatisering och hämma barnets möjlighet att fullt ut återintegreras och ta en konstruktiv roll i samhället.

Bilaga 3 – En generell sänkning av straffbarhetsåldern

Utredningen föreslår ingen generell sänkning av straffbarhetsåldern men redogör kortfattat i bilaga 3 för de särskilda aspekter som gör sig gällande i det fall regeringen anser att det är lämpligt att sänka straffbarhetsåldern generellt. Regeringen önskar även synpunkter på förslaget i bilaga 3.

UNICEF Sveriges bedömning: Mot bakgrund av det som anförts gällande utredningens föreslagna modell av straffbarhetsåldern avstyrker UNICEF Sverige med bestämdhet även förslaget om en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Vårt ställningstagande är grundat i barnkonventionen, som är svensk lag, och FN:s barnrättskommittés rekommendationer. Istället för att sänka åldern för straffansvar bör fokus ligga på långsiktiga, kunskapsbaserade insatser som utgår från barns utveckling och behov, och som är förankrade i ett barnrättsperspektiv.

En otillräcklig barnkonsekvensanalys

UNICEF Sverige välkomnar utredningens ambition att analysera förslagets konsekvenser för barn och hur förslagen förhåller sig till barnkonventionen, vilket kommer till uttryck i avsnitt 8.5.2, 8.8.5, 8.8.6, 8.13.1, 9.11.2, 10.10 samt särskilt i 16.3. Vi anser dock att dessa analyser är bristfälliga, alltför övergripande och inte i tillräcklig utsträckning belyser de långsiktiga risker som förslagen innebär för barn.

UNICEF Sverige ser med oro på utredningens fokus på den övergripande samhällsutvecklingen och att detta får oproportionerligt utrymme i analysen av förslagets inverkan på det enskilda barnet. Många av de konsekvenser som diskuteras för barn görs mot bakgrund av en generell sänkning av straffbarhetsåldern, såsom i exempelvis avsnitt 8.8.6. De negativa effekterna för barn gäller dock även vid en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern, en analys som i stort saknas i utredningen. Det är exempelvis problematiskt att frågan om bristande förutsebarhet för barn till följd av en differentierad straffbarhetsålder inte diskuteras mer ingående.

UNICEF Sverige vill även understryka att barn inte har fått möjlighet att delta i lagstiftningsarbetet och ge sina synpunkter. FN:s barnrättskommitté har rekommenderat att Sverige ska låta barn delta i arbetet med lagar och andra författningar som en integrerad del av utredningar som föregår ny

¹² Ibid., punkt 71.

lagstiftning.¹³ Att involvera barn i reformer som har stor påverkan på dem är avgörande för att ta fram välgrundade förslag som är förankrade i barns erfarenheter och rättigheter. Det är också en av de grundläggande principerna som kommer till uttryck i artikel 12 i barnkonventionen. Ett gott exempel på en väl genomförd utredning med utgångspunkt i barnrättsperspektivet är *SOU 2023:40 om förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen*.

Slutligen anser UNICEF Sverige att utredningen underskattar komplexiteten i barns utsatthet och vägar in i kriminalitet. Utredningen beskriver att det krävs viss mognad och fysisk förmåga för att hantera vapen, följa instruktioner och begå grova brott. Redan idag involveras dock barn som är yngre än 14 år i de kriminella nätverkens brottslighet i allt större utsträckning, vilken kan vara en följd av de skärpta reglerna för äldre barn som införts på senare tid. En sänkt straffbarhetsålder riskerar att förvärpa denna utveckling och vi ser en avsaknad av en sådan analys i utredningen.

Pernilla Baralt
Generalsekreterare, UNICEF Sverige

Underlaget är framtaget av Hanna Ehrenborg och Li Melander, UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: unicef@unicef.se

¹³ CRC/C/SWE/CO/6–7, punkt 6(b).